

Štýlové variácie v predpovedi počasia

Iveta Bónová – Lucia Jasinská

Katedra slovakistiky, slovanských filológií a komunikácie, Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

iveta.bonova@upjs.sk

lucia.jasinska@upjs.sk

Kľúčové slová: štýléma, predpoveď počasia, výrazové kategórie, televízne spravodajstvo

Key words: styleme, weather forecast, expressional categories, TV reporting

Vo svete informácií, ktoré sú pre ľudstvo v súčasnosti „najväčšou zbraňou“ v pozitívnom aj v negatívnom slova zmysle, sa pri ich prenose neustále stretávame so štýlom. Všetky informácie o aktuálnych aj gnómických skutočnostiach, prenášané v akusticko-auditívnom i akusticko-vizuálnom type komunikácie, sa transformujú do formálno-obsahových jazykových štruktúr, teda aktuálnych textov. V predkladanom príspevku sa zameriavame na špecifický mediálny text, ktorý je ako samostatná relácia¹ súčasťou večerného spravodajského bloku s konvenčne uplatňovanou informačno-výkladovou stratégiou. Výber nášho výskumného objektu sa odvíja od pozorovaných zmien pri percepcii tematicky stále aktuálneho a štylisticky aktualizovaného formátu predpovede počasia v televíznom vysielaní.

Počasie je totiž univerzálnou a zároveň permanentne živou témou, ktorá je z hľadiska sociálnej interakcie predmetom tak bezprostrednej interpersonálnej verbálnej komunikácie, ako aj sprostredkovanej mediálnej komunikácie s pomerne vysokou informačnou hodnotou. Kým obsahová zložka tohto typu komunikátu je v tematicky identickom žánri relatívne stabilná, formálne stvárnenie sa modifikuje v závislosti od druhu média, a to na základe spôsobu šírenia mediálnej informácie (auditívne a audiovizuálne médiá), formy podania (monológ a dialóg), ako aj na základe pôsobenia média v duálnom systéme sprostredkovania masovej informácie (verejnoprávne a komerčné médiá). Na tomto type komunikátu je tak dobre pozorovateľná relatívne veľká variabilita v jeho stvárňovaní na úrovni formy vrátane jeho zvukovej realizácie. Možno tak dobre sledovať aj dynamiku textu, ktorú nemožno posudzovať bez zohľadnenia temporálneho aspektu na časovej osi ani bez zohľadnenia charakteru média na osi verejnoprávnosť – komerčnosť. Aj keď sa text považuje za statickú syntaktickú jednotku, vo vzťahu ku komunikačnej dynamike ho vnímame ako „permanentne sa vyvíjajúci, dynamicky existujúci a premenlivý fenomén, ktorý by bolo možné prirovnať k filmu, ktorý je v pohybe a ktorý vníma ináč autor a ináč percipient“ (Mistrík, 1989, s. 24). V súlade s chápaním Ľ. Kralčáka (2011) pod dynamikou textu rozumieme aktuálnu komunikačnú premenlivosť založenú na aktivizácii emergentných vlastností textu, to znamená založenú na aktivizácii a aktualizácii výrazových prostriedkov ako štýlém, ktoré v predkladanom príspevku analyzujeme a interpretujeme v tematickej aj v obsahovo-formálnej zložke textu vrátane jeho zvukovej realizácie. Pri analýze materiálu sa nezameriavame na jednotlivé štýlémy izolovane, ale, naopak, uplatnené fónické a významové prostriedky vnímame v komplexe vo vzájomných súvislostiach s ohľadom na ich funkčné využitie.

Za štýlému pokladáme každý prvok, ktorý „robí štýl, pomocou ktorého sa štylizuje“ (Mistrík, 2021, s. 31). Nadväzujúc na koncepciu D. Slančovej (2003), za štýlému považujeme každý výrazový prostriedok so štylistickou a štýlovou kvalitou. Rovnako ako autorka diferencujeme atribúty štýlový, tzn. súvisiaci so štýlom, a štylistický, tzn. týkajúci sa variability

¹ Ide o spravodajský formát v televízii JOJ s názvom *Najlepšie počasie*.

fungovania intralingválnych, paralingválnych a extralingválnych prostriedkov vo verbálnej interakcii (porov. Slančová, 2011). Každá štyléma, zabezpečujúca štýlový a štylistický profil textu, je „vnútorne štruktúrovaná jednotka, vymedzená obsahom, formou a funkciou“ (Slančová, 2011, s. 304). Domnievame sa, že z triády uvedených vlastností štylémy je nevyhnutné zamerať sa práve na funkciu použitých prostriedkov v komunikáte. Funkčný aspekt sa totiž priamo podieľa na výbere konkrétneho výrazového prostriedku, a to tak, aby kvalita textu, ktorá priamo závisí od „súhry“ štylistických a štýlových entít, zodpovedala zámeru textu. „Hra s formou“, hľadanie tematicky i situačne adekvátneho výrazu, ako aj oscilovanie na osi operatívno – ikonickosť má za následok skutočnosť, že „štýl postupne získal prevahu nad obsahom a zmyslom“ (McNair, 2004, s. 122).

Za alternatívu štýlu, ktorý je signifikantný pre každý výsledok štýlotvorného procesu, F. Miko považuje systém výrazových kategórií textu (Miko, 1973; pozri aj Plesník, 2011). Vychádzajúc z tejto výrazovej koncepcie štýlu, v relácii *Najlepšie počasie*, vysielanej v komerčnej televízii JOJ, v komparácii s totožným formátom predpovede počasia vo verejnoprávnej televízii predikujeme – na základe ich recepcie – v poli ikonickosti prítomnosť pojmovosti a zároveň posilňovanie zážitkovosti a v poli operatívno oslabenie (nie však anulovanie) sociatívno v prospech vyššej miery subjektívno, t. j. expresívno až emocionálnosti, a to na úrovni intralingválnych aj paralingválnych štýlém.

Najlepšie počasie na konci každodenného večerného spravodajského bloku v televízii JOJ moderuje, tak ako v RTVS, pracovník Slovenského hydrometeorologického ústavu (SHMÚ), ktorý divákovi monologickou formou² podáva informácie o počasí. Aj keď ide o moderátora a pracovníka SHMÚ³ v jednej osobe, na prvé pozretie (či počutie) je rozdiel v predpovediach počasia medzi verejnoprávnou a komerčnou televíziou evidentný.

V *Počasí* na RTVS sú skrátené rámcové kontaktné časti, ktoré sa zväčša redukujú na jednoduchý pozdrav na začiatku (*Dobrý večer. Vitajte pri predpovedi./Dobrý večer. Vitajte pri predpovedi počasia./Prajem vám príjemný večer./Dobrý večer.*) a na konci relácie (*Pekný zvyšok večera./Prajem vám pekný večer a dovidenia./Pekný víkend. Dovidenia./S týmto konštatovaním sa s vami lúčim a prajem vám ešte pokojný večer. Dovidenia./S touto informáciou sa dnes s vami lúčim a prajem vám pekný večer. Dovidenia.*)⁴. Ako vidieť, rámcové zložky verejnoprávneho formátu predpovede počasia zodpovedajú konvenčným formám pozdravu, sú relatívne stručné a výrazne uniformné, a to bez ohľadu na moderátora. Samotné predpovede ako obsahovo-formálne celky sa vyznačujú vecným vyjadrovaním s jasnou kompozíciou, sú nasýtené faktografickými údajmi včlenenými do kratších viet, resp. jednoduchých súvetí, ktoré sú v súlade s ich syntaktickou štruktúrou v koncových predpauzových úsekoch ukončené konkluzívnou kadenciou. Gestikulácia moderátorov je umiernená a zvuková realizácia spravodajského komunikátu o počasí je na úrovni suprasegmentov v súhre s objektívnou povahou spravodajského vstupu primeraná. Z kompozičného hľadiska je v popredí informačno-výkladová stratégia.

Z podstaty mediálneho produktu ako fiktívneho dialógu medzi expedientom a publikom, a teda jeho zámerného zacielenia na divákov, prirodzene vyplýva – prostredníctvom vzťahu jazyka a adresáta – prítomnosť pásma komunikatívno. Média totiž (nielen) pri tvorbe správ o počasí vnímajú prítomnosť publika, v dôsledku čoho na spracovanie informácií uplatňujú

² Dialogickú podobu predpovede počasia v komerčnom rozhlasovom spravodajstve (*Rádio Expres*) podrobne rozoberá J. Klingová (2015; s. 259–261).

³ Nahradenie tzv. rosníček, prinášajúcich správy o počasí na televíznych obrazovkách, odbornými pracovníkmi zo SHMÚ korešponduje so zámerom konkrétneho média (v tomto prípade TV JOJ), ktorý vyplýva aj z podtitulku relácie *Najlepšie počasie* „Návrat profesionálneho počasia“, uvedeného na hlavnej stránke relácie. Dostupné na internete: <<https://www.joj.sk/najlepsie-pocasia>> [Cit. 2022-16-08.]

⁴ Výber jednotlivých relácií s cieľom zachytiť rámcové zložky je náhodný, ide o *Počasie* vysielané v rozmedzí od 01/2022 do 08/2022.

„metódu navodenia štylizovanej dialogickej situácie, ktorú by sme mohli obrazne nazvať aj ‚nepravým‘ dialógom, v rámci ktorého cieľový adresát (poslucháč, divák) participuje iba vo vedomí autora“ (Klingová, 2015, s. 260). V Mikovej koncepcii výrazových kategórií sa vedomie adresáta posilňuje prístupnosťou výrazu, odrážajúcou ústretovosť voči percipientovi. Pri zvukovej interpretácii predpovede počasia v RTVS je v popredí – prostredníctvom vzťahu jazyka a odrazu skutočnosti – pásmo kognitívnosti, posilnené pojmovosťou a faktickosťou.

V predkladanom príspevku sa zameriavame na jednotlivé prostriedky jazykovej aj nejazykovej povahy, ktorými sa umocňuje, eventuálne oslabuje miera zastúpenia nosných výrazových kategórií a ich závislých eventualít v sledovanom komunikáte – *Najlepšie počasie*. Keďže štýl každého komunikátu predstavuje prediktabilnú kategóriu, náš výber konkrétnych častí vysielania je náhodný. Uniformita a stereotypnosť určitých výrazových prostriedkov, ktoré sme zaznamenali pri sledovaní (nielen) rámcových zložiek náhodne vybratých úsekov relácií vo verejnoprávnej televízii, môže byť signálom toho, že aj v komerčnom prostredí sa budú na úrovni výrazu – ale aj významu – realizovať isté konštanty viazané na tému, no viac či menej modifikované v závislosti od autorského subjektu. Autorský subjekt totiž „v snahe zvýšiť zážitkovú intenzitu a plnosť [...], ‚domýšľa‘ a ‚dotvára‘ obsah zobrazenia“ (Miko – Popovič, 1983, s. 216). Z pohľadu kvality prinášanej informácie sa predpoveď počasia vyznačuje krátkodobou aktuálnosťou.

Predpoveď počasia ako účelový typ spravodajstva predstavuje špecifickú komunikačnú situáciu, ktorá determinuje výslednú podobu správ o počasí. Zároveň však ide o kontaktný typ programu, podmienený konkrétnou komunikačnou situáciou, v rámci ktorej sa realizuje mediálna predpoveď počasia. V dôsledku toho sa jazykové stvárnenie jej obsahu aktualizuje. Pri prvotnom percepčnom porovnávaní štýlových a stylistických aspektov viacerých relácií *Najlepšie počasie* sa ukázalo, že najvýraznejšia idiosynkrázia – svojráznosť v jazykovom prejave jednotlivca – je prítomná u moderátora-hydrologa Mgr. Michala Hazlingera, PhD. Hoci si uvedomujeme, že pôsobenie štýlotvorných činiteľov na výslednú podobu každého komunikátu je heterogénne a v rámci objektívnych parametrov je determinujúcim prvkom aj žáner – ako súčasť komunikačnej kompetencie jednotlivca a zároveň norma riadiaca tvorbu komunikátov (bližšie Slančová, 2001) –, zameriavame sa na analýzu komunikačných postupov a výrazových prostriedkov uplatňovaných v reči konkrétneho moderátora.

Rámcové kontaktné časti v sledovaných častiach *Najlepšieho počasia* sú obsažnejšie ako rámcové komponenty vo verejnoprávnom médiu a z hľadiska zvukového prenosu sú v porovnaní s ostatnými časťami predpovede počasia realizované pomalším tempom. Okrem konvenčného pozdravu sú úvodné aj záverečné kontaktné časti poznačené subjektivnosťou až expresívnosťou (*Dobrý večer! Vitajte pri prvom augustovom Najlepšom⁵ počasí./Dobrý večer, je tu piatok a je tu Najlepšie počasie. Vitajte pri jeho sledovaní; Odo mňa všetko./Odo mňa je to všetko, tak si užite večer, užite si víkend.*). V jadre predpovedí sme identifikovali heterogénnu syntaktickú stavbu komunikátu, ktorá sa odráža v uplatnení všetkých typov syntaktických konštrukcií, počnúc jednoduchými vetami až po štruktúrne diferencované zložené súvetné modely. Identifikácia koncových úsekov viet a súvetí je vzhľadom na ich špecifickú intonáciu a osobitú zvukovú realizáciu miestami komplikovaná, no môžeme konštatovať, že v analyzovaných komunikátoch výrazne prevládajú zložené súvetia s tzv. zmiešanou štruktúrou (*Keď sa pozremo na našich susedov, viac oblačnosti aj s väčšou pravdepodobnosťou prehánok bude v Poľsku alebo na Ukrajine, naopak, na západ od nás, tam, kde sa už dostáva výbežok toho vyššieho tlaku vzduchu, tak tam už je oblačnosť zmenšená, teploty o niečo vyššie./Nebude to ale také jednoduché, dnes sa o to postaral ešte tento frontálny systémik, ktorý predsa len prechodne zväčšil oblačnosť a dokonca popoludní na krajný západ priniesol aj nejakú tú*

⁵ Na tomto mieste sa expresivita prejavuje uplatnením dôrazu na lexéme „Najlepšie“, smerujúceho až k emfáze, čím moderátor zvýraznil nielen atribút ako súčasť názvu relácie, ale aj jeho lexikálny význam.

prehánku alebo búrku.), menšie zastúpenie majú jednoduché vety (*Zajtrajší deň bude veľmi podobný ako ten dnešný./Napríklad Sydney zaznamenalo najvlhkejší júl v histórii.*), s ktorými je z hľadiska počtu porovnateľný aj výskyt jednoduchých priradovacích konštrukcií (*Už v priebehu stredy boli vyrovnávané teplotné rekordy na severozápade Spojených štátov a potom sa ten studený vzduch vydal na výlet k východnému pobrežiu./Tá tlaková níz už postupne odchádza a k nám sa pomaličky potichučky, ale isto rozširuje tento výbežok vyššieho tlaku vzduchu.*). Najmenej zastúpenou syntaktickou jednotkou je jednoduché hypotaktické súvetie (*Ako rýchlo ten studený vzduch príde, tak rýchlo aj odíde./Prvýkrát v histórii sa stalo, žeby tam mali teploty nad štyridsať stupňov.*). Stavba jednoduchej dvojčlennej vety však nemusí zodpovedať vecnému štýlu, naopak, často sú uplatnené jej modifikácie, ako napr. eliptická výpoveď (*No a potom už ten výbežok vyššieho tlaku vzduchu a suchšie dni.*), čím vznikajú formálne jednočlenné menné vety. Aj keď sa pri stvárňovaní informácií a ich štruktúrovaní do príslušných syntaktických jednotiek uplatňuje subjektivizácia, odstránením explicitnej predikácie sa kladie dôraz na nominalizáciu, čím sa na strane ikonickosti podporuje pojmovosť a informačná zložka tak ostáva zachovaná. Naopak, výrazne subjektivizujúcim výrazovým prostriedkom, zasahujúcim aj stavbu vety, je používanie častíc v iniciálovej pozícii viet (*Najmä v popoludňajších hodinách.../A tie prehánky.../Ale v tých ďalších dňoch.../Takže na západe.../Aj na východe.../No a Karibik...*). Na jednej strane zvýšená frekvencia častíc a časticových výrazov môže byť spôsobená rýchlejším tempom, ako aj snahou „zreťazit“, spojiť dohromady čo najviac informácií, na druhej strane sa prirodzene posilňuje koherencia textu. Takýmto spôsobom pripájania sa v rámci informačno-výkladovej štruktúry analyzovaného komunikátu sčasti vyvažuje nižšia miera výskytu pravej hypotaxy. Zároveň ruptúry v syntaktickej štruktúre textu, spôsobené najmä jednoduchým radením informácií vedľa seba, ako aj autorovou vnútornou zaangažovanosťou pri interpretácii textu, sa na úrovni zvuku prejavujú tiež „príznakovým intonačným stereotypom posledného taktu vety“ (Král, 2001, s. 259) so stúpavým, resp. zdvihnutým rovným melodickým priebehom bez zreteľného ukončenia výpovedí konkluzívnou kadenciou (bližšie pozri aj Čertíková, 2002; Ondrejovič, 2002).

Zreteľne divergentná, miestami až neusporiadaná kompozícia vyplývajúca zo syntaktickej štruktúry komunikátu, ako aj lineárne radenie informácií s množstvom elíps vplýva na špecifickú zvukovú realizáciu daného textového úseku predovšetkým na suprasegmentálnej úrovni. Ide o atypické, nekonvenčné uplatňovanie dôrazu, a to buď prostredníctvom spomalenia slovného tempa a neprimeranej, pauzami vydeliteľnej slabičnej segmentácie autosémantického slova (*ex-tré-mny, ko-ne-čne*), alebo jeho umiestnením na synsémantické lexikálne jednotky (*aj keď, predsa len*). K realizácii dôrazu slova sa môže ojedinele pridružiť aj neprirodzené melodické vlnenie na jeho slabikách (*v noci*). Môžeme sa domnievať, že subjektivizácia vo zvukovej realizácii je spôsobená osobitým syntaktickým pôdorysom výpovedí, v rámci ktorých autor výrazne uplatňuje svoj idiolekt nielen pri stvárňovaní významu, ale aj zvuku. Na ilustráciu uvádzame úsek prehovoru, v ktorom je zachytená nielen osobitá syntax, ale aj špecifiká zvukovej realizácie:

*V priebehu zajtrašieho dňa to už budeme trochu cítiť, ale len to, že sa otočí prúdenie, pretože už to nebude severovýchodný vietor, ale juhozápadný vietor, najmä na západe územia Slovenska to už budeme cítiť túto zmenu vetra, ale na zmenu teploty si budeme musieť ešte chvíľu počkať, ten teplejší vzduch sa zatiaľ bude tlačiť iba do priestoru západne od nás. K nám príde potom až v priebehu tých nasledujúcich dní, kedy sa **ko-ne-čne** dostaneme nad desať stupňov Celzia, síce spočiatku iba na juhu, ale, chvalabohu, aj za toto. Oblačnosti príliš veľa nebude ani v priebehu nasledujúcich desiatok hodín, **aj keď predsa len** obláčiky sa už môžu objaviť na krajnom východe územia Slovenska. V **noci** síce iba tak veľmi opatrne, ale zajtra cez*

*deň už tých oblakov bude viacej. Budú to však oblaky iba na ozdobu, bude to všetko bez zrážkovej (oblač) bez zrážkovej činnosti, takže sucho pokračuje.*⁶

Vychádzajúc zo všeobecno lingvistickej teórie o vzťahu medzi formou a obsahom, treba pri akusticko-vizuálnom type komunikácie brať do úvahy fakt, že spolupôsobenie zvukovej formy s obsahom sa realizuje vždy na nejakej ploche. Čím je plocha väčšia, jazyková jednotka „monumentálnejšia“, tým sú možnosti jej zvukovej realizácie väčšie, pretože expedientovi poskytujú najmä na suprasegmentálnej rovine flexibilnejší manévrovací priestor (bližšie Sabol – Zimmermann, 2014). Predpoveď počasia je uceleným obsahovo-formálnym komplexom (supraznakom) v trvaní cca 5,5 – 6 min, na ploche ktorého identifikujeme funkčné pôsobenie jednotlivých fónických prvkov v troch vzájomne neizolovaných, no fónicky diferencovane stvárňovaných pásmach: v pásme intralingválnych prvkov (foném a fonologicky viazaných suprasegmentov s gramatizujúcou funkciou), v pásme paralingválnych prostriedkov (suprasegmentov so štylizujúcou funkciou, ktoré súvisia s gramatizujúcimi činiteľmi na úrovni zvuku) a extralingválnych prostriedkov (špecifik súvisiacich so zvukovými deformitami hovoriaceho a individuálnym timbrom hlasu). Aj v rámci týchto pásem, ako to demonštrujeme na príkladoch, je variabilnosť vo využívaní suprasegmentov rozdielna. Prozodémy s primárne gramatizujúcou funkciou (melódia, pauza, dôraz) sa uplatňujú častejšie aj ako zvukovoštylizujúce prostriedky, ktoré v prepojenosti na tempo reči intenzívnejšie vnímame v makrotexte. Tempo reči je výrazne diferencované v jednotlivých častiach komunikátu. Po úvodnej rámcovej časti s pomalším tempom (4,3 slab/s) nasleduje motivačný vstup pre divákov s uvedením meteorologických zaujímavostí z domova a zo zahraničia, odprezentovaný v rýchlejšom tempe (6 slab/s), ktoré sa v nosnej, informačne nasýtenej časti postupne mierne znižuje (5,6 slab/s). Ide o tempo, ktoré je komunikačne únosné a koreluje s výsledkami perцепčných testov V. Smolákovej (2010), podľa ktorých sa za primerané pokladá tempo reči mediálnych pracovníkov v intervale 4,8 – 6,8 slab/s.

Dobrý večer! Vitajte pri prvom augustovom najlepšom počasí. Na úvod sa trošku obzrieme dozadu na júl, ktorý bol veľmi zaujímavý.

Napríklad v Európe bol zaujímavý tou extrémnou vlnou horúčav, ktorá prišla. Vyvrcholila minimálne v západnej Európe devätnásteho júla a napríklad v okolí hlavného mesta Anglicka Londýn boli namerané teploty vyše 40 stupňov Celzia. Prvýkrát v histórii sa stalo, žeby tam mali teploty nad štyridsať stupňov. Tým pádom je to nový britský rekord. Aj u nás bolo extrémne teplo, napríklad v Hurbanove sme mali šesťnásť tropických dní – viac ako polovicu. Niektoré časti sveta boli ale nadpriemerne vlhké. Napríklad Sydney zaznamenalo najvlhkejší júl v histórii. Spadlo tam asi o sedemdesiat milimetrov zrážok viacej ako v doterajšom najvlhkejšom júli. No a napríklad taká Severná Amerika, tá dostala v ostatných niekoľkých dňoch naozaj extrémne prúvaly vody.

To bol júl, teraz už máme august, situácia sa pomaličky mení, ale naozaj len veľmi pomaličky. Na konci júla nás ešte pozdravila táto tlaková níz, ktorá priniesla lokálne aj celkom zaujímavé zrážkové úhrny, a aj vzostupy hladín boli, ale teraz sa to už všetko upokojuje. Tá tlaková níz už postupne odchádza a k nám sa pomaličky potichučky, ale isto rozširuje tento výbežok vyššieho tlaku vzduchu. Nebude to ale také jednoduché, dnes sa o to postaral ešte tento frontálny systémik, ktorý predsa len prechodne zväčšil oblačnosť a dokonca popoludní na krajný západ

⁶ Dostupné na internete: <<https://videportal.joj.sk/najlepsie-pocasio/epizoda/97254-najlepsie-pocasio>> [Cit. 2022-04-08]. Prepis nahrávky uvádzame v grafickej podobe, pričom boldom vyznačujeme niektoré ilustrované jazykové javy.

*priniesol aj nejakú tú prehánku alebo búrku. A tie prehánky alebo búrky bude prinášať aj v priebehu zajtrašieho dňa.*⁷

V rámci mikrokompozičného členenia moderátor predpovede počasia využíva vo svojej reči na odčlenenie hlavného a doplňujúceho textu (v sledovanom komunikáte ide o parentézu) popri tempe a intenzite hlasu aj hlasový register, teda štýlémy z paralingválneho pásma.

*Pekne a slnečno bude aj na strednom Slovensku, na severe do tých troch/piatich stupňov Celzia, na juhu až do sedem stupňov Celzia, na východe bude trochu viacej oblakov, ale bez zrážok, a teploty na severe do tých dvoch/troch možnože až štyroch stupňov, **to už ale len výnimočne**, na juhu päť/šesť stupňov Celzia.*⁸

Intonačné stvárnenie sledovanej predpovede počasia (v zmysle celkového komplexného pôsobenia prozodických javov) je v porovnaní s predpoveďou počasia vo verejnoprávnej televízii výraznejšie a dynamickejšie. Moderátor sa tak často neuvedomene viac približuje divákovi. Svojou subjektívizovanou zvukovou realizáciou ho „vťahuje“ do nie vždy syntakticky korektné sformulovaného textu, ktorý mu nepriamo významovo sprehľadňuje. A teda aj na úrovni zvukovej realizácie komunikátu badať subjektívnosť a zážitkovosť výrazu, ktorým sa autor zreteľnou mierou v závislosti od svojho individuálneho štýlu premieta do textu.

Hoci v informačnom texte dominuje výkladová makrokompozícia textu, v analyzovanom komunikáte sú prítomné aj prostriedky opisnosti, a to na jednej strane akostné a vzťahové adjektíva, ktoré majú objektívny charakter (*studený vzduch, zrážková činnosť, kopovitá oblačnosť*), no na druhej strane tvorca komunikátu používa subjektívizujúce apreatívne adjektíva (*pekné zimné počasie, extrémne prívaly vody*). K prvkom subjektivity a relativizácie patria aj častice, a to nielen pripájacie, ktorých prítomnosť sme opísali v rámci syntaktických osobitostí, ale predovšetkým hodnotiace, ktorými je vyjadrený postoj autora (*predsa len, chvalabohu, okolo, vlastne, nedajbože*). Za markantne príznakové lexikálne štýlémy možno považovať niektoré slovné spojenia výrazne subjektívneho charakteru (*zabudnutá prehánka, úplná idylka, koketovali s teplotnými rekordami*) alebo obrazné a expresívne konštrukcie (*tam žiadnu Saharu nečakajte, Slnko začne makať na 100 %, na konci júla nás pozdravila ešte pozdravila táto tlaková níž, nebude to lámanie rekordov, celkom ťažká pohoda, budú to však oblaky iba na ozdobu*), ako aj deminutíva (*frontálny systémik, pomaličky, potichučky, stupienok*). Hodnotiaci aspekt je prítomný dokonca aj v samotnom názve relácie, ktorý obsahuje atribút v superlatíve (*Najlepšie počasie*). V súlade so spravodajskou hodnotou sledovanej relácie sa v lexikálnej zložke uplatňuje rigorózna terminológia z oblasti meteorológie, smerujúca k formalizácii (*tlaková níž, kopovitá oblačnosť, stupeň Celzia*), ktorá sa oslabuje prítomnosťou výrazov a syntagiem s neterminologickou povahou, približujúcich sa skôr k hovorovosti (*teploty padajú, studený front je naplánovaný, nejaká tá zabudnutá prehánka*).

Snaha autora o aktualizáciu informácií často smeruje k hyperbolizácii výrazu. Sčasti lingvisticky nevyvážené pôsobí používanie intenzifikačných výrazov – napr. relatívny komparatív (*chladnejší vzduch*) a superlatív (*najvlhkejší júl*), ako aj nenáležité frekventatívne formy sloviess (*dopršiavať, nezanikáva*) alebo nekorektné utvorené vzťahové adjektívum (*zrážkovitý*). V jednom prípade si autor komunikátu dokonca uvedomuje použitie príznakového výrazového prostriedku vo svojom vyjadrení, v dôsledku čoho pri rečovej realizácii verbalizuje

⁷ Dostupné na internete: <<https://videoportal.joj.sk/najlepsie-pocasio/epizoda/101656-najlepsie-pocasio>> [Cit. 2022-04-08]. Prepis nahrávky uvádzame v grafickej podobe.

⁸ Dostupné na internete: <<https://videoportal.joj.sk/najlepsie-pocasio/epizoda/97254-najlepsie-pocasio>> [Cit. 2022-04-08]. Prepis nahrávky uvádzame v grafickej podobe, pričom boldom vyznačujeme zmenu hlasového registra.

potenciálny grafický prvok (*Za takéto relatívne chladné rána môžeme v úvodzovkách poďakovať oblasti vysokého tlaku vzduchu.*). Uvedenými jazykovými prostriedkami expresívnosť prechádza až k markantnosti výrazu, čím sa posilňuje pole zážitkovosti v stvárňovaní správ o počasí.

Všetky pozorované tendencie na úrovni formy – osobitne v syntaktickej, vo zvukovej aj v lexikálnej štruktúre v previazanosti na štýlové a štylistické vlastnosti textu – vytvárajú pri stvárňovaní informačného typu komunikátu v konkrétnom mediálnom prostredí komerčnej televízie JOJ variantné dynamizujúce prvky textu, ktoré sú zreteľne podmienené aj individuálnym štýlom svojho tvorca. Ukazuje sa, že kým zážitkovosť sa v rozhlasovom vysielaní umocňuje dialogickou formou komunikátu, ako to vyplynulo z výsledkov výskumu spravodajstva o počasí (pozri Klingová, 2015, s. 268), tak v televízii vo večerných správach o počasí monologického charakteru je latentne prítomný len fiktívny dialóg, ktorého hlavný aktér udržiava permanentný kontakt s divákom a podnecuje aktuálnosť v poli zážitkovosti subjektívne ladenou selekciou a kompozíciou štýlém. Ako naznačujú výsledky našich pozorovaní, výsledná podoba správ o počasí výrazne závisí od individuálneho štýlu moderátora a výrazové prostriedky na úrovni zvukovej realizácie, lexikálnej zložky a syntaktických konštrukcií sú v dôsledku toho diferencované. Možno teda právom uvažovať o štýlových variáciách už zaužívaného spravodajského žánru, ku ktorému patrí aj predpoveď počasia.

Literatúra:

- ČERTÍKOVÁ, H. (2002): Vetná intonácia v Slovenskom rozhlase. In: *Slovenská reč*, 67/2, s. 74–77.
- KLINGOVÁ, J. (2015): Dialogickosť ako spôsob verbálneho správania sa v rozhlasovom spravodajstve o počasí. In: *Jazyk a kultúra*, 2015, 6/23–24, s. 258–271.
- KLINGOVÁ, J. (2016): „Dialógy o počasí“ v rozhlasovom spravodajstve. In: M. Ološtiak (ed.). *11. študentská a umelecká konferencia. Zborník príspevkov*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, s. 281–292.
- KRALČÁK, Ľ. (2011): Dynamika textu a dynamika jazyka. In: *Slovenská reč*, 76/5–6, s. 315–321.
- KRÁL, Á. (2001): Intonácia oznamovacej vety. In: *Slovenská reč*, 66/5, s. 257–277.
- McNAIR, B. (2004): *Sociologie žurnalistiky*. Praha: Portál.
- MIKO, F. (1973): Štylistický model literárneho diela. In: *Od epiky k lyrike*. Bratislava: Tatran 1973, s. 11–63.
- MISTRÍK, J. (2021): *Štylistika*. 4. vyd. Bratislava: Veda.
- ONDREJOVIČ, S. (2002): Intonácia slovenskej vety a médiá. In: *Slovenská reč*, 67/2, s. 77–81.
- PLESNÍK, Ľ. a kol.: *Tezaurus estetických výrazových kvalít*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre.
- SABOL, J. – ZIMMERMANN, J. (2014): *Akusticko-auditívna komunikácia*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach.
- SLANČOVÁ, D. (2001): *Základy praktickej rétoriky*. Prešov: Náuka.
- SLANČOVÁ, D. (2003): Východiská interaktívnej štylistiky (Od eklektizmu k integrácii). In: *Slovenská reč*, 68/4, s. 207–223.
- SLANČOVÁ, D. (2011): Štýléma – mistríkovské (a iné) inšpirácie. In: *Slovenská reč*, 76/5–6, s. 300–310.
- SMOLÁKOVÁ, V. (2010): Tempo v reči mediálnych pracovníkov. In: *Jazyk a kultúra*, 1/1, [7] s.

Zdroje:

- Najlepšie počasie. Návrat profesionálneho počasia*. [Cit. 2022-04-08.] Dostupné na internete: <<https://videoportal.joj.sk/najlepsie-pocasie/epizoda/101656-najlepsie-pocasie>>
- Najlepšie počasie. Návrat profesionálneho počasia*. [Cit. 2022-04-08.] Dostupné na internete: <<https://videoportal.joj.sk/najlepsie-pocasie/epizoda/97254-najlepsie-pocasie>>
- Počasia*. [Cit. 2022-16-08.] Dostupné na internete: <<https://www.rtvsk.sk/televizia/archiv>>

Summary

Style variations in weather forecast

Based on the analysis and interpretation of medial communication in a commercial TV, the presented paper points to subjectively conditioned selection and composition of the means of expression in an information news genre of weather forecast. Starting from style and stylistic attributes of the text F. Miko's concept of expressional categories, we used the programme The Best Weather broadcast by the commercial TV JOJ to verify lowering of conceptuality and at the same time strengthening of experiences in the field of iconicity and weakening (though not annulment) of sociativeness at the expense of subjectivity in the field of operativeness. It turned out that a monological form is prevalent in the evening news block on TV. Latently, it also includes a fictional dialogue with viewers where its protagonist selects and combines lexical, syntactic and acoustic stylemes (along with a constant informative part) to keep up-to-datedness on the level of variant rendition. The final form of weather forecast also highly depends on an individual style of the forecaster.